

МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ДОСВІД КРАЇН ЦСЄ ДЛЯ УКРАЇНИ

Анотація. Механізм взаємодії «особа – суспільство – держава» ще залишається недостатньо вивченою проблемою. Велику небезпеку для стабільного розвитку держави можуть становити спроби формування «квазігромадянського суспільства», залежно від влади або політичної опозиції, шляхом створення, наприклад, неурядових організацій під вибори для «розкрутки» певних політиків. Таке «квазігромадянське суспільство» через брак реальної комунікації між політичним та громадським секторами підриває довіру громадян і до держави, і до неурядових організацій, що веде до послаблення соціального порядку в країні, дестабілізації суспільних відносин та процесів.

Важливою складовою частиною в оптимізації взаємовідносин «особа – суспільство – держава» може стати застосування референдумів як інституту прямої демократії, з урахуванням практики держав сталої та молододі демократії. Україні, як державі молододі демократії, необхідно уважно підходити до використання досвіду та практики країн ЦСЄ, які використовують у якості прямої демократії місцеві та загальнонаціональні референдуми, а також дотримуватися принципів прозорості та уніфікованості нормативно-правових вимог, якими регламентовано функціонування громадянського суспільства.

Ключові слова: децентралізація, взаємодія, громадський контроль, держава, громадянське суспільство.

MECHANISMS OF INTERACTION BETWEEN THE STATE AND CIVIL SOCIETY IN THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION: THE EXPERIENCE OF CEE COUNTRIES FOR UKRAINE

Summary. The mechanism of interaction "person – society – state" is still an insufficiently studied problem. Attempts to form a "quasi-

¹ Динник Ірина, кандидат наук з державного управління, асистент кафедри публічного управління та адміністрування Державного торговельно-економічного університету; dynnik.i@gmail.com

civil society", depending on the government or the political opposition, by creating, for example, non-governmental organizations for elections to "promote" certain politicians, can be a great danger to the stable development of the state. Such a "quasi-civil society", due to the lack of real communication between the political and public sectors, undermines the trust of citizens in the state and non-governmental organizations, which leads to weakening social order in the country, destabilizing social relations and processes. An important component in optimizing the relationship "person-society-state" can be the use of referendums as an institution of direct democracy, taking into account the practice of sustainable and young democracies. Ukraine, as a young democracy, needs to be careful about using the experience and practice of CEE countries that use local and national referendums as direct democracy. Ukraine should adhere to the principles of transparency and uniformity of legal requirements governing the functioning of civil society.

Key words: decentralization, interaction, public control, state, civil society.

Сьогодні актуальним вважається аналіз державної політики щодо розвитку громадянського суспільства в п'яти країнах Центрально-Східної Європи (ЦСЕ): Польщі, Чехії, Угорщині, Латвії та Естонії. Вибір цих країн зумовлений їхньою регіональною належністю та історико-політичним спадком: країни Балтії – Латвія та Естонія, одразу ж після здобуття незалежності, характеризувалися практично однаковим станом активності громадянських ініціатив, однак протягом більш як 20-річного періоду досягли різних показників розвитку громадянського суспільства та його взаємодії з органами державної влади. Постсоціалістичні Польща, Чехія та Угорщина (країни Вишеградської групи), у свою чергу, застосовували відмінні моделі державної стратегії підтримки ОГС². У Республіці Польща діяльність організацій громадянського суспільства (ОГС) регламентується значною кількістю законодавчих і підзаконних актів (закони «Про громадські об'єднання», «Про фонди», «Про лобістську діяльність» та «Про доступ до інформації»). Хоча політику національного уряду у сфері розвитку громадянського суспільства та взаємодії органів державної влади з неурядовими організаціями визначають не політичні документи, а Закон «Про суспільно корисну діяльність та волонтерство»,

² Калінічева Г. Державна політика підтримки розвитку організацій громадянського суспільства в країнах ЦСЕ. № 20, жовтень 2013. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/3898/>.

який у країні вважають «конституцією НУО»³. Політика національного уряду Чехії у сфері розвитку громадянського суспільства здійснюється завдяки створенню Урядової ради у справах неурядових неприбуткових організацій (1992 рік) та розробці й реалізації схеми Інвестиційного фонду фондаций. Особливостями чеської Урядової ради вважається тривалість її існування (адже серед подібних установ у Східній Європі вона діє найдовше) та можливість вироблення рекомендацій не для окремого міністерства, а для уряду загалом (ради з аналогічними функціями є також у Словаччині та Польщі). До складу Ради входить рівна кількість представників уряду та неурядового сектору. Сфери, напрями й мету діяльності цього органу визначено в його Статуті⁴. Нині в Чеській Республіці функціонує найсильніший у ЦСЄ сектор фондаций (понад 300 фондаций), які надають гранти і, відповідно, полегшують навантаження на уряд у сфері фінансування малих або новостворених організацій, інноваційних пілотних проєктів та інших ризикованих або економічно нежиттєздатних філантропічних акцій⁵. Естонська концепція розвитку громадянського суспільства (ЕКАК)⁶ – це унікальний у межах ЦСЄ політичний документ про співпрацю між урядом та ОГС, де визначено взаємодоповнювальну роль органів державної влади та громадських організацій; принципи їхньої співпраці; механізми та пріоритети співробітництва. ЕКАК – угода публічно-правового типу, ухвалена парламентом Естонії у 2002 р., почала реалізовуватися Міністерством внутрішніх справ країни. В Естонії регулярно (раз на два роки) проводяться парламентські слухання з питань реалізації ЕКАК. За результатами порівняльного аналізу, який щорічно проводить USAID

³ Про діяльність суспільної користі і волонтерат : Закон Польщі від 29 трав. 2003 р. URL: <http://www.lawngo.net/index.php?itemid=129>.

⁴ Statute. The Government Council for Non-Government, Non-Profit Organisations/ 11 January 2010. URL: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/statut_EN_1.pdf

⁵ Формування взаємовідносин “особа – суспільство – держава” в країнах Центрально-Східної Європи: досвід для України : аналіт. доп. / Кудряченко А.І., Піляєв І.С. та ін. ; Держ установа “Ін-т всевіт. історії Нац. акад. наук України”. Київ : Ін-т всевіт. історії НАН України, 2014. 55 с.

⁶ Естонська концепція розвитку громадянського суспільства. URL: <http://www.emy.ee/alusdokumendid/concept.html>.

(Агентство США з міжнародного розвитку), естонський сектор ОГС є найбільш сталим у Східній Європі⁷. Натомість важливою складовою частиною в оптимізації механізмів взаємодії держави і громадянського суспільства в умовах децентралізації може стати застосування різноманітних форм прямої демократії, з урахуванням практики держав сталої та молоді демократії. Наразі, дотримуючись принципів прозорості та уніфікованості нормативно-правових вимог, якими регламентовано функціонування громадянського суспільства, більшість країн світу намагаються підвищувати роль різних інструментів прямої демократії як форми громадського контролю і реалізації народовладдя, зокрема через запровадження практики укладання двосторонніх договорів між владою та організаціями громадянського суспільства; забезпечувати можливу участь груп інтересів в обговоренні «політично чутливих рішень», які впливають на ці групи, зменшуючи таким чином напруженість та конфліктні ситуації в суспільстві; забезпечувати висвітлення результатів взаємодії з організаціями громадянського суспільства на веб-сайтах органів державної влади та місцевого управління тощо. Більшість науковців, з якими ми погоджуємося, вважають громадський контроль одним із видів соціального контролю і елементом соціального управління, який забезпечує саморегуляцію в соціальних системах (державі, суспільстві в цілому)^{8,9}. Визначальними рисами громадського контролю, особливо в умовах децентралізації, вважається те, що він є інструментом громадської оцінки ступеня виконання органами влади, комерційними та некомерційними структурами їхніх соціальних завдань і здійснюється організованою та неорганізованою громадськістю шляхом оцінювання рішень та дій підконтрольних суб'єктів, пов'язаних із захистом і реалі-

⁷ Калінічева Г. Державна політика підтримки розвитку організацій громадянського суспільства в країнах ЦСЄ. № 20, жовтень 2013. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/3898/>.

⁸ Яременко Т.Ф. Значення громадського контролю в управлінні державними справами. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2004. № 3(22). С. 82–86.

⁹ Крупник А.С. Зарубіжний досвід громадського контролю: уроки для України. *Ефективність державного управління*: зб. наук. праць ЛПІДУ. Львів : ЛПІДУ НАДУ, 2007. Вип. 14. С. 146–154. URL: <http://www.ucipr.kiev.ua/publications/zarubizhnii-dosvid-gromadskogo-kontroliu-uroki-dlia-ukraini1>.

зацією прав і свобод громадян, задоволенням та узгодженням соціальних потреб та інтересів населення¹⁰. Для України на шляху її євроінтеграційних спрямувань являє значний інтерес європейська політика у сфері громадського контролю. Необхідно відзначити, що Рада Європи приділяє достатньо уваги поширенню цієї форми участі громадян в управлінні, що знайшло відображення у Рекомендації № R (97)7 Комітету міністрів Ради Європи «Про місцеві громадські служби і права користувачів їхніх послуг», у якій всі важливі служби, що надають соціальні та адміністративні послуги, слід піддавати періодичному оцінюванню з погляду задоволення потреб користувачів із наступним публічним обговоренням підсумків цього оцінювання¹¹. А Європейська хартія місцевого самоврядування, яка була ратифікована Україною у 1997 р., від імені держав-членів Ради Європи визначає, що право громадян на участь в управлінні державними справами є одним із демократичних принципів, які поділяються всіма державами-членами Ради Європи. Останні переконані в тому, що це право безпосередньо може здійснюватися саме на місцевому рівні^{12,13}.

Цікавим для України є і досвід Польщі у сфері захисту прав споживачів соціальних та адміністративних послуг. З травня 2004 р., після вступу до ЄС Польща розпочала створення відповідних конс'юмерських структур, мета яких – надати споживачам всіляку допомогу у забезпеченні скарг на спільному європейському ринку. До таких інституцій належить Європейський центр інформування споживачів, що діє при Відділі захисту конкуренції і прав споживачів.

¹⁰ Крупник А.С. Зарубіжний досвід громадського контролю: уроки для України. Ефективність державного управління: зб. наук. праць ЛПІДУ. Львів : ЛПІДУ НАДУ, 2007. Вип. 14. С. 146–154. URL: <http://www.ucipr.kiev.ua/publications/zarubizhnii-dosvid-gromadskogo-kontroliu-uroki-dlia-ukraini1>.

¹¹ Про місцеві громадські служби і права користувачів їхніх послуг: Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № R (97) 7. *Бюлетень бюро інформації Ради Європи в Україні*, 2005. № 11. С. 38–46.

¹² Європейська Хартія місцевого самоврядування. *Медіаполіс*. № 1-2. 1996. С. 56–59.

¹³ Крупник А.С. Зарубіжний досвід громадського контролю: уроки для України. Ефективність державного управління: зб. наук. праць ЛПІДУ. Львів : ЛПІДУ НАДУ, 2007. Вип. 14. С. 146–154. URL: <http://www.ucipr.kiev.ua/publications/zarubizhnii-dosvid-gromadskogo-kontroliu-uroki-dlia-ukraini1>.

Центр на 70% фінансується із коштів ЄС і надає також юридичну й організаційну допомогу у разі транскордонних спорів, зокрема несудового розв'язання суперечок щодо порушення прав споживачів¹⁴. Проведені дослідження вказують на брак знань закону, а інколи зневажання інтересів покупців надавачами товарів та послуг. У цьому контексті повний баланс наслідків членства Польщі у ЄС для захисту прав споживачів залежатиме від загального усвідомлення та захисту споживачами своїх прав. Як свідчить зарубіжний досвід, останнім часом у публічному секторі дедалі ширше для оцінювання політики застосовується методика так званого «Менеджменту людських ресурсів», тобто оцінювання політики через оцінювання людей, які цю політику здійснюють. Мета цієї стратегії – зміна людей з тим, щоб вони стали більш відданими, компетентними, ефективними¹⁵. Оцінка діяльності чиновників споживачами їхніх адміністративних послуг (зовнішній громадський контроль) враховується у публічних органах при встановленні розміру винагород чиновників, при атестації та підвищенні кваліфікаційного рівня. Стосовно застосування міжнародного досвіду в Україні, то ми не можемо оминати увагою такий інструмент у механізмі взаємодії держави і громадянського суспільства в умовах децентралізації, як робота комісій з питань майбутнього через застосування технології форсайтингу, як довгострокового тренду розвитку та ефективності форматів реалізації стратегій у всіх сферах діяльності, формування цільових пріоритетів, мобілізації акторів для досягнення результатів на перспективу¹⁶. Форсайт (від англ foresight – «погляд у майбутнє») можна визначити як сплановану спробу розширити межі сприйняття і підвищити обізнаність щодо виникаючих проблем і ситуацій. Він націлений

¹⁴ На шляху до Європейського Союзу. Досвід Польщі / ГО Фундація «Відкрите суспільство». Київ, 2006. 148 с.

¹⁵ Парсонс Т. Публічна політика: Вступ до теорії й практики аналізу політики. Київ : Вид. дім «Киево-Могилянська академія», 2006. 520 с.

¹⁶ Іноземний досвід роботи комісій з питань майбутнього / Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України. URL: <http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/11/Infodovidka-Inozemnyj-dosvid-roboty-komisij-z-pytan-majbutnogo.pdf>.

на підтримку стратегічного мислення та прийняття рішень шляхом створення спектру можливих шляхів розгортання майбутнього¹⁷. Європейський основоположний документ з регіонального форсайту дає таке його тлумачення: це «процес активного пізнання майбутнього і створення бачення середньострокової і довгострокової перспективи, націленої на прийняття актуальних рішень і мобілізацію спільних зусиль. Він об'єднує ключових учасників змін і різні джерела знань для розробки стратегічного бачення і розвитку здібностей до прогнозування майбутнього»¹⁸. О. Пархоменко-Куцевіл, спираючись на визначене Л. Федуловою цільове призначення виникнення форсайту, вказує на взаємопроникнення тенденцій його розвитку у сфері політичного аналізу, стратегічного планування та вивчення майбутнього. Він об'єднує ключових учасників змін і різні джерела знань для розроблення стратегічного бачення й розвитку здібностей до прогнозування майбутнього^{19, 20}. Особливістю Форсайта є його націленість на розробку практичних заходів по наближенню обраних стратегічних орієнтирів. Уряди багатьох розвинених країн активно використовують форсайт у політичному процесі та стратегічному плануванні. В одних державах він застосовується переважно у сфері оборони, прогнозування розвитку технологій і виявлення нових ризиків. В інших – вийшов за дані рамки, поширився на всі сфери суспільного життя і проник у процес прийняття стратегічних рішень.

У контексті нашого дослідження форсайтінг дозволяє розробити довгострокові стратегії реформування системи взаємодії держави та громадянського суспільства, з обов'язковим включенням до

¹⁷ Іноземний досвід роботи комісії з питань майбутнього / Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України. URL: <http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/11/Infodovidka-Inozemnyj-dosvid-roboty-komisij-z-pytan-majbutnogo.pdf>.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Федулова Л.І. Форсайт: сучасна методологія технологічного прогнозування. *Економіка і прогнозування*. 2008. № 4. С. 124–138.

²⁰ Пархоменко-Куцевіл О.І. Форсайтінг в системі управління персоналом публічної служби України: теоретико-методологічні засади. *Теорія та практика державного управління*. 2016. Вип. 3. С. 6–11.

кола «основних гравців» – приватного сектору та направлений на систематичний, спільний процес побудови бачення майбутнього, націлений на підвищення якості прийнятих у цей момент рішень і прискорення спільних дій. Особливо форсайт-технології широко застосовується при розробці стратегій, проєктів і програм регіонального та місцевого самоврядування²¹. Зазначимо, що методологія форсайтингу дуже різноманітна і включає в себе систему методів експертної оцінки стратегічних напрямів соціально-економічного та інноваційного розвитку, виявлення технологічних проривів, здатних вплинути на розвиток суспільства в середньо- і довгостроковій перспективі²². У цьому ракурсі цінною є думка С. Квітки, що до числа найбільш розповсюджених з них варто відносити: метод Дельфі, визначення критичних технологій, розробка сценаріїв, експертні панелі, колективна генерація ідей («мозкова атака») та ін. Разом із цим технології форсайту постійно поповнюються новими методами, в першу чергу тими, що пов'язані з розвитком інформаційно-комунікативних технологій. Як приклад – проведення опитувань експертів та організація зворотного зв'язку (через проведення 3–8 інтеракцій (опитувань) методом Дельфі з використанням мережі Інтернет²³ (з метою стимулювання обміну інформацією та об'єктивності оцінки), що дозволяє експертам оцінити актуальність кожної теми для розвитку суспільства, наявність ресурсів і потенційних бар'єрів для практичної реалізації. Таким чином, у контексті нашого дослідження використання технології форсайтингу та можливості її застосування сприятимуть посиленню прозорості взаємодії держави, інституцій громадянського суспільства та бізнесу щодо визначення форматів і механізмів стратегічного прогнозування, формування цільових пріоритетів у проєктуванні майбутнього та організації спільних дій для їх досягнення. Використання технологій Форсайта може відкрити нові можливості державного управління до досягнення в українському

²¹ Cuosa T. Practicing strategic foresight in government. The cases of Finland, Singapore and European Union. Singapore: S.Rajaratnam Studies, 2011. 116 p.

²² Квітка С. А. Форсайт як технологія проєктування майбутнього: новітні механізми взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства. *Аспекти публічного управління*. 2016. № 8. С. 5–15.

²³ Там само.

суспільстві політичного консенсусу щодо подальших напрямів розвитку країни, сприятиме посиленню тенденцій до більшої децентралізації і автономії органів місцевого самоврядування. Цей перехід до перерозподілу повноважень місцевим органам влади пояснюється двома причинами: 1) зростанням потреби в демократії на місцевому рівні; 2) розосередженням фінансово-бюджетних функцій, які передаються від центру до органів влади на місцях. Натомість розвиток громадянського суспільства та підвищення можливості впливати на процес формування політики громадяни європейських країн отримали із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), а саме з розширенням доступу до Інтернет, розвитком соціальних мереж, створенням нових технологій за підтримки фондами ЄС та США. Тому ефективною технологією для покращення громадської участі та соціального капіталу є використання онлайн-платформ із метою залучення населення до прийняття рішень. На естонському порталі “osale.ee” можна дистанційно брати участь у громадських слуханнях муніципальних органах влади. У Латвії, починаючи з 2011 р., створена двома молодими підприємцями інтернет-платформа дозволила мешканцям представляти політичні ініціативи і проводити збір підписів-підтримки в режимі онлайн. Позитивною практикою підвищення громадської участі стала можливість включення такої ініціативи до порядку денного парламенту. Дана ініціатива повинна відповідати таким умовам: бути розміщеною на платформі Mana Balss (My Voice) і отримати підтримку більше 10 тис. мешканців²⁴. Із моменту запуску цього сайту 12 ініціатив зібрали необхідну кількість підписів, а 7 з них стали законами після дебатов у Сеймі. Уряд Македонії розробив три електронних платформи для залучення громадянського суспільства до процесу вироблення політики: e-Demokratija.mk., платформа ENER та Nvosorabotka.gov.mk.²⁵. Загалом, у країнах ЄС поступово відмовляються від формату засідань

²⁴ Rules of Procedure of the Saeima 2013. *Saeima of the Republic of Latvia*. URL: <http://www.saeima.lv/en/legislation/rules-of-procedure>.

²⁵ Necev Z., Nikolov A. Mechanisms used by the executive authorities to ensure stakeholders' participation in policy-making – evaluation and recommendations. *Research in Social Sciences in Macedonia*. 2012. URL: <http://www.rppp-westernbalkans.net/en/policy-dialogue/Macedonia/mainColu>.

консультативно-дорадчих органів на користь онлайн-консультацій з громадськістю. Саме тому наша держава також може відмовитися від так званих «засідань у кабінетах» та перейти до консультування із громадськістю на Інтернет-ресурсах, що буде тим самим пришвидшувати вирішення різноманітних питань. Традиційні практики встановлення діалогу громадськості та державних структур передбачають проведення громадського обговорення. Зокрема, Кодекс практики консультацій Великобританії закріплює таку обов'язковість, наголошуючи, що просте оприлюднення урядом інформації чи переговори із зацікавленими сторонами виключно для збору фактичних даних з певної тематики не може вважатися реальними консультаціями з громадськістю. У Німеччині загальновідомою є практика збільшення шансів проходження законопроекту у парламенті через відображення результатів громадського обговорення у пояснювальній записці до нього.

Вважаємо доцільним внести такі зміни і в наше українське законодавство, а саме відобразити, що прийняття законопроекту без результатів громадського обговорення у пояснювальній записці є неможливим. Тобто якщо до законопроекту не будуть додаватися дані громадського обговорення чи їх буде недостатньо, то і реєструвати у парламенті його буде неможливо. Це збільшить участь громадян в обговоренні певного законопроекту, а особливо якщо це буде стосуватися питань місцевого значення. Для розвитку громадської участі через освіту та використання нових технологій у рамках реалізації стратегії ЄС «Партиципаторне громадянство» європейськими країнами здійснюється інкорпорація навчальних програм «активного громадянина» у систему середньої та вищої освіти. Прикладом таких програм є програма “Dream Citizen” (“Громадянин Мрії”) в Угорщині²⁶. Високу ефективність та результативність використання потенціалу за допомогою соціальних мереж громадянським суспільством можна спостерігати на прикладі громадської ініціативи «Санітарний день» у Фінляндії. Зміст її полягає в можливості надання непотрібним речам

²⁶ Рудич С. Швейцарія : суспільно-політичний устрій. Наукові записки. Київ : ІПіЕНД, 2004. 460 с. / Сер. «Політологія і етнологія». Вип. 25. С. 192–201.

другого життя шляхом організації протягом одного дня за підтримки місцевої влади продажу або обміну останніх. Ініціатива, озвучена за допомогою Facebook, мала значну підтримку як з боку місцевих жителів, так і з боку місцевої влади. Робоча група підрахувала, що кількість бажаючих взяти участь у цій акції досягла 3 тис. продавців. Така ініціатива засвідчила ефективність партнерства громадянського суспільства та держави: здатність громади до мобілізації та готовність влади стати партнером у реалізації актуальних питань міста²⁷. Ми вважаємо, що така ініціатива є досить актуальною для України, оскільки в нас теж є достатня кількість громадських організацій, які мають свої сторінки в соціальних мережах і можуть, таким чином, за допомогою та у взаємодії з державою проводити різні акції та ініціативи, насамперед для таких важливих питань, як збір коштів на допомогу хворим дітям, продаж старих речей чи проведення акції для прибирання території свого міста від сміття. Було б доцільним, щоб органи державної влади та органи місцевого самоврядування висували свою ініціативу і кожний місяць проводили таку роботу. Загалом для України аналіз зарубіжного досвіду взаємодії громадянського суспільства з державою свідчить, що успішною і результативною ця форма участі громадян в управлінні може бути за умови обов'язкового запровадження публічних звітів про діяльність органів влади, включаючи створення реєстрів заходів взаємодії з громадськими організаціями-партнерами влади, підвищення рівня компетентності, інституційної спроможності та кваліфікації як посадових осіб органів влади, так і представників організацій громадянського суспільства щодо використання інструментів участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики. Усі ці заходи мають стати складовою частиною нової системи взаємодії держави і громадянського суспільства в умовах децентралізації, а також важливими чинниками формування відповідних ціннісних орієнтирів стосовно утвердження широкої демократії, де інтереси громадянина, суспільства і держави будуть взаємодіяти та гармонійно поєднуватися. Головним завданням гармонійної взаємодії має стати досягнення того становища, коли

²⁷ Horelli L., Saad-Sulonen J., Wallin S., Botero A. When Self-Organization and Urban Governance Intersect: Two Cases from Helsinki. Helsinki : Aalto University, 2012. 18 p.

справді громадянське суспільство виступає рівноправним партнером держави у вирішенні соціально-економічних, гуманітарних, культурних і політичних завдань. Необхідно підвищувати роль різних інструментів прямої демократії як форми громадського контролю і реалізації народовладдя, зокрема через запровадження практики укладання двосторонніх договорів між владою та організаціями громадянського суспільства, забезпечувати можливу участь груп інтересів в обговоренні «політично чутливих рішень», які впливають на ці групи, зменшуючи таким чином напруженість та конфліктні ситуації в суспільстві; забезпечувати висвітлення результатів взаємодії з організаціями громадянського суспільства на веб-сайтах органів державної влади. Обов'язково запроваджувати публічні звіти про діяльність органів влади, включаючи створення реєстрів заходів взаємодії з громадськими організаціями-партнерами влади. Підвищувати рівень компетентності, інституційної спроможності та кваліфікації як посадових осіб органів влади, так і представників організацій громадянського суспільства щодо використання інструментів участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики.

В аспекті процесів децентралізації, безперечно, важливим є вивчення досвіду зарубіжних країн та можливості його використання в Україні щодо вирішення проблем, пов'язаних зі зміцненням довіри громадян до влади та її спроможності забезпечувати належне управління. Провідний досвід країн світу свідчить і про необхідність формування моделі узгодженої взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства в Україні, яка б відповідала сучасним демократичним вимогам і забезпечувала права і свободи громадян, задоволення їх потреб та підвищення добробуту. Урахування світових підходів і корегування вітчизняної практики покликані сприяти більш успішній імплементації ціннісних засад об'єднаної Європи в нашій державі та суспільстві, побудові Європи вдома.

Список літератури

Естонська концепція розвитку громадянського суспільства. URL: <http://www.emy.ee/alusdokumendid/concept.html>.

- Європейська Хартія місцевого самоврядування. *Медіаполіс*. № 1-2. 1996. С. 56–59.
- Іноземний досвід роботи комісій з питань майбутнього / Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України. URL: <http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/11/Infodovidka-Inozemnyj-dosvid-roboty-komisij-z-pytan-majbutnogo.pdf>.
- Калінічева Г. Державна політика підтримки розвитку організацій громадянського суспільства в країнах ЦСЄ. № 20, жовтень 2013. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/3898/>.
- Квітка С.А. Форсайт як технологія проектування майбутнього: новітні механізми взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства. *Аспекти публічного управління*. 2016. № 8. С. 5–15.
- Крупник А.С. Зарубіжний досвід громадського контролю: уроки для України. *Ефективність державного управління*: зб. наук. праць ЛПІДУ. Львів : ЛПІДУ НАДУ, 2007. Вип. 14. С. 146–154. URL: <http://www.ucipr.kiev.ua/publications/zarubizhnyi-dosvid-gromadskogo-kontroliu-uroki-dlia-ukraini1>.
- На шляху до Європейського Союзу. Досвід Польщі / ГО Фундація «Відкриті суспільство». Київ, 2006. 148 с.
- Парсонс Т. Публічна політика: Вступ до теорії й практики аналізу політики. Київ : Вид. дім «Киево-Могилянська академія», 2006. 520 с.
- Пархоменко-Куцевіл О.І. Форсайтінг в системі управління персоналом публічної служби України: теоретико-методологічні засади. *Теорія та практика державного управління*. 2016. Вип. 3. С. 6–11.
- Про діяльність суспільної користі і волонтерат : Закон Польщі від 29 трав. 2003 р. URL: <http://www.lawngo.net/index.php?itemid=129>.
- Про місцеві громадські служби і права користувачів їхніх послуг: Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № R (97) 7. *Бюлетень бюро інформації Ради Європи в Україні*. 2005. № 11. С. 38–46.
- Рудич С. Швейцарія : суспільно-політичний устрій. Наукові записки : збірник. Київ : ППІЕНД, 2004. 460 с. / Сер. «Політологія і етнологія». Вип. 25. С. 192–201.
- Федулова Л.І. Форсайт: сучасна методологія технологічного прогнозування. *Економіка і прогнозування*. 2008. № 4. С. 124–138.
- Формування взаємовідносин «особа – суспільство – держава» в країнах Центрально-Східної Європи: досвід для України : аналіт. доп. / Кудряченко А.І., Пліяєв І.С. та ін. ; Держ установа «Ін-т всесвіт. історії Нац. акад. наук України». Київ : Ін-т всесвіт. історії НАН України, 2014. 55 с.

- Яременко Т.Ф. Значення громадського контролю в управлінні державними справами. *Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр.* Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2004. № 3(22). С. 82–86.
- Cuosa T. Practicing strategic foresight in government. The cases of Finland, Singapore and European Union. Singapore : S. Rajaratnam Studies, 2011. 116 p.
- Horelli L., Saad-Sulonen J., Wallin S., Botero A. When Self-Organization and Urban Governance Intersect: Two Cases from Helsinki. Helsinki : Aalto University, 2012. 18 p.
- Necev Z., Nikolov A. Mechanisms used by the executive authorities to ensure stakeholders' participation in policy-making – evaluation and recommendations. *Research in Social Sciences in Macedonia*. 2012. URL: <http://www.rppp-westernbalkans.net/en/policy-dialogue/Macedonia/mainColu>.
- Rules of Procedure of the Saeima 2013. Saeima of the Republic of Latvia. URL: <http://www.saeima.lv/en/legislation/rules-of-procedure>.
- Statute. The Government Council for Non-Government, Non-Profit Organisations. 11 January 2010. URL: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rno/statut_EN_1.pdf.